

Leeni Wegelius

TAHMANAUHASTA KANTELEAARTEIKSI

Arkistoäänitteistä koottua kokoelmalevyä toimittamassa

Opinnäytetyö

CENTRIA AMMATTIKORKEAKOULU

Musiikin koulutusohjelma

Toukokuu 2013

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Kokkola- Pietarsaaren yksikkö	Aika Toukokuu 2013	Tekijä/tekijät Leeni Wegelius
Koulutusohjelma Musiikin koulutusohjelma		
Työn nimi TAHMANAUHASTA KANTELEAARTEIKSI – Arkistoäänitteistä koottua kokoelmalevyä toimittamassa		
Työn ohjaaja Riitta Kossi		Sivumäärä 31 + Kantelearteita-levy
Työelämäohjaaja Matti Hakamäki, Kansanmusiikki-instituutin johtaja		
<p>Opinnäytetyöni Soittosali vol 1: Kantelearteita – Kaustisen kauneimmat kautta aikojen on Kansanmusiikki-instituutin arkistoäänitteistä koottu kokoelmalevy, jonka toimitin alkukesästä 2012. Kantelearteita-levy on läpileikkaus Kaustinen Folk Music Festivalin Soittosali-nimisessä esiintymispaikassa soitetusta kantelemusiikista. Pyrin valitsemaan levyille mahdollisimman monipuolisen ja kattavaan kuvauksen Soittosalin kanteletarjonnasta niin tyylilajien, soitinnuksen kuin soittajienkin osalta. Valitut kappaleet ovat koko festivaalien historian ajalta 1970-luvulta 2000-luvulle asti. Levy on suunnattu festivaaliyleisölle, mutta se soveltuu myös oppimateriaaliksi kanteleen soitonopetukseen ja omatoimiseen opiskeluun esimerkiksi ammattiopiskelijoille.</p> <p>Opinnäytetyön raporttiosio käy läpi levyn toimitusprosessia alusta loppuun, ja analysoi toimitusprosessin varrella ilmenneitä ongelmia mahdollisine ratkaisuineen. Lisäksi esitellään 22 levyille päätynyttä kappaletta esiintyjineen, ja kerrotaan kappaleiden valinta- ja karsintaperusteista. Raportissa esitellään myös levyn kannalta oleellisia käsitteitä, soitintyyppejä ja soittotyylejä.</p> <p>Kantelearteita-levyn julkaisi kesällä 2012 Kansanmusiikki-instituutti, joka toimi työn tilaajana. Kyseessä on levysarjan ensimmäinen osa. Sarjaa on tarkoitus jatkaa tulevaisuudessa muiden instrumenttien Soittosali-kokoelmalevyillä.</p>		

Asiasanat

arkistot, kansanmusiikki, kantele, Kaustinen Folk Music Festival, kokoelmalevy, Perhonjokilaakson kantele, Soittosali

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

CENTRIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES	Date May 2013	Author Leeni Wegelius
Degree programme Music pedagogue		
Name of thesis FROM STICKY TAPE TO KANTELE TREASURES – editing an archive compilation album		
Instructor Riitta Kossi		Pages 31 + Kantelearteita CD
Supervisor Matti Hakamäki, manager of Kansanmusiikki-instituutti (Folk Music Institute)		
<p>My thesis is a compilation of archive recordings from the archive of Kansanmusiikki-instituutti which I edited in 2012 into an album titled Soittosali vol 1: Kantelearteita (Kantele treasures). The album presents kantele performances recorded in the Soittosali venue of Kaustinen Folk Music Festival. The performances were selected to present a diverse and comprehensive picture of the kantele music of Soittosali in regards of styles, instruments and performers. The selected tracks range from the festival's early years in the 1970's to the 21st century. The finished product is aimed towards festival visitors but is also of use as educational material for kantele teachers and students.</p> <p>The rapport part of the thesis goes through the editing process as well as studies the problems and possible solutions which came up during the work. The 22 tracks that were included on the album are also presented with arguments which affected the inclusion of the performances. The rapport also describes key terms, instrument types and playing styles relevant to the project.</p> <p>The album was published in summer 2012 by Kansanmusiikki-instituutti as first part of an album series which presents different aspects of the history of the Soittosali venue.</p>		

Key words

archives, compilations, folk music, kantele, Kaustinen Folk Music festival, Perhonjoki valley kantele style, Soittosali

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ	3
2.1 Kaustinen Folk Music Festival	3
2.2 Soiva Kansansoitinnäyttely ja Soittosali	3
2.3 Perhonjokilaakson kantele	4
2.4 Koneistokantele	5
2.5 Pitkän sivun soittotyylit	5
2.6 Pienkanteleet	5
2.7 Pelimanni	5
2.8 Mestaripelimanni	6
2.9 KIÄ	6
3 ARKISTOLEVYN KOKOAMISPROSESSIN VAIHEITA	7
3.1 Materiaalin kartoitus	7
3.2 Materiaalin karsinta	8
3.3 Ongelmia ja niiden ratkaisuja	11
4 KANTELEAARTEITA	13
4.1 Levyn sisällöstä	13
4.2 Valituista kappaleista ja esiintyjistä	14
5 POHDINTA	27
LÄHTEET	29
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Soittosali Kaustisen kansanmusiikkijuhlilla on legendaarinen paikka – jopa minulle, joka nuorena kanteleensoittajana olen aloittanut juhlilla esiintymisen ja käymisen vasta 2000-luvun puolella. Kun saliin ensi kertaa astui, ei näkymää melkein voinut uskoa todeksi. Koulun jumppasali, joka on koristettu lattiasta kattoon kirjavin muovikukkasin, on varsin mykistävä. Kokeneelle festivaalikävijälle näky on kuitenkin kotoisa ja rakas, sillä se edustaa kaikkea sitä, mistä Soittosali on tunnettu. Soittosali on keidas keskellä alati muuttuvaa festivaalimaisemaa. Sinne saa tulla kuka vain soittamaan taitotasoon tai ikään katsomatta, ja lähes kaikki pelimannit - mestareista innokkasiin harrastajiin - esiintyvätkin siellä mielellään.

Yhtä mieleen painuva kuin Soittosali oli myös Soittosalin emäntä. Vuokko Kivisaari johti salinsa toimintaa varmoin ja riuskoin ottein – ja teki mielipiteensä esitettävästä musiikista tiettäväksi kaikille. Lähes aina arvostelu oli mairittelevaa, mutta olen myös todistanut Soittosalin Vuokon ajavan yhtyeitä pois lavalta ennen itse huolellisesti kirjoittamaansa ja koristelevansa aikatauluun merkittyä päättymisaikaa. Vuokko Kivisaari rakasti lapsia ja iäkkäitä pelimanneja. Hän oli omistautunut perinteen vaalija. Vuokko ja Soittosali kuuluivat yhteen. On vaikea sanoa, mistä Soittosali päättyi ja Vuokko Kivisaari alkoi. Soittosalin hengetär nukkui pois viime vuonna, ja vaikka katto on edelleen koristettu kukkasin, jotakin on poissa.

Olin erittäin otettu, kun Kansanmusiikki-instituutin johtaja Matti Hakamäki pyysi minua toimittamaan Soittosalin arkistomateriaalista levyn, joka esittelisi festivaalien kantelemusiikkia koko niiden historian ajalta. Innokkaana sukelsin Instituutin Kaustisella sijaitsevan arkiston syvyyksiin. Vaikka olen tutustunut pelimannimusiikkiin soittajana muun muassa viiden vuoden ajan mestaripelimanni Erkki Lassilan soittokaverina ja kuunnellut arkistoäänitejulkaisuja melko paljon, en ole koskaan penkonut itse arkistoja. Oletin, että matkasta tulisi pitkä ja antoisa, mutta välillä puuduttavakin. Hämmästyin kuitenkin siitä, miten vaivattomasti levy loppujen lopuksi syntyi, ja miten paljon se lisäsi tietämystäni kantelemusiikin eri tyyleistä ja kanteleen soittajista. Soittosalin eri vuosikymmenet avautuivat silmiäni - no, korviäni – edessä elämänmakuisten

arkistoaänitteiden myötä. Yleisö osoitti suosiotaan, jutteli, yski ja aivasteli, tervapääskyt kirkuivat, tuoleja siirreltiin, ja Erkki Ala-Könni ja Vuokko Kivisaari juttelivat rennosti esiintymisvuorossa olevan pelimannin kanssa. Levylle tuli nimeksi Soittosali vol. 1: Kantelearteita, joka on mielestäni hyvin kuvaava nimi. Pidän jokaista löytämäni kappaletta aarteena.

Soittosali – Kaustisen kauneimmat kautta aikojen -levysarjaa on tarkoitus jatkaa tämän ensimmäisen osan jälkeen muiden instrumenttien parissa. En malta odottaa, että pääsen kuulemaan niiden matkaa festivaalivuosisikymmenten halki.

Tämä opinnäytetyöraporttini esittelee Kantelearteita-levyn toimitusprosessia ja levyllä päätyneitä esityksiä esiintyjineen. Raportti sisältää myös Kantelearteita-äänitteen. Levyn toimittaminen oli kokemuksellisen oppimisen prosessi. Raportti edustaa laadullista tutkimusta ja on esimerkki tapaustutkimuksesta. Pohdin raportissa myös oman toimintafilosofiani hahmottamista.

KUVIO 1. Soittosalia koristellaan juhla-kuntoon vuonna 2007.

Kuva Antti Rousi / Kansanmusiikki-instituutin kuva-arkisto.

2 KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ

2.1 Kaustinen Folk Music Festival

Kaustinen Folk Music Festival pidettiin ensimmäistä kertaa vuonna 1968. Idea festivaalin järjestämisestä tuli tarpeesta saada Keski-Pohjanmaan maakuntaan vetovoimainen kesätapahtuma, eli edistää matkailua. Oma osansa oli käynnissä olevalla kansanmusiikkiliikkeen synnyllä, joka oli vallalla koko Euroopassa (Laitinen 1989). Pian festivaalista muodostui maakunnan ja koko maan kulttuurille merkittävä ja asukkaiden henkistä hyvinvointia edistävä tapahtuma. Se on tärkeä foorumi pelimanneille, kansanmusiikin harrastajille ja ammattilaisille. Nykyisin Kaustinen Folk Music Festival on yksi Euroopan suurimmista kansanmusiikkifestivaaleista. Opinnäytetyöni raporttiosuudessa viitataan Kaustinen Folk Music Festivaliin myös sanoilla festivaalit ja kansanmusiikkijuhlat.

Ensimmäisten kansanmusiikkijuhlien suosio oli huima. Suosion siivittämänä kansanmusiikki nousi ilmiöksi, jonka aallonharjalla ratsastivat Konsta Jylhä ja Purppuripelimannit. Mestaripelemanneja alettiin nimetä, myös kanteleensoiton piiristä. Vaikka festivaali elvytti kanteleensoittoharrastusta, todellista buumia ei 1970-luvun puoleenväliin mennessä oltu vielä koettu. Niinpä 1975 pidettiin kanteleen teemavuosi, joka näkyi myös festivaaleilla. Tämä oli alkusysäys Kantele kouluun –projektille, josta lähti kanteleen ja kanteleen soitonopetuksen voittokulku. Kaustinen Folk Music Festivalilla on siis suuri merkitys kanteleen nykyinenestykseen. (Tenhunen 2010, 211-216.)

2.2 Soiva Kansansoitinnäyttely ja Soittosali

Soiva Kansansoitinnäyttely eli Soittosali on Kaustinen Folk Music Festivalin vanhimpia soittopaikkoja. Paikan arvoa nostaa se, että jokainen Soittosalissa soitettu esitys on taltioitu. Tuloksena on uskomaton määrä arkistomateriaalia, sillä Sali soi aamusta iltaan festivaalien aikaan. Vuosina 1968-1986 Soittosali tunnettiin Soiva Kansansoitinnäyttely –nimellä, ja tästä eteenpäin Soittosalina, vaikka nimeä oli epävirallisesti käytetty jo aiemminkin. Esiintymispaikan isäntänä toimi vuoteen 1986 Erkki Ala-Könni, Tampereen

yliopiston kansanperinteen laitoksen johtaja ja armoitettu kansanperinteen tutkija ja kerääjä (Laitinen 1918). Tämän jälkeen isäntä vaihtui emäntään, Vuokko Kivisaareen. Vuokko Kivisaari oli innokas kansanperinteen edistäjä ja kansanmusiikkikentän aktiivitoimija. Hän tunsu lähes kaikki Soittosalissa vuosien varrella esiintyneet pelimannit ja oli suuri osasy Soittosalin suosioon. Soittosali on festivaalien alkuajoista lähtien ollut juhlien sydän ja nauttinut suurta suosiota niin esiintyjien kuin yleisönkin parissa (Määttä 2005, 36). Näin Erkki Ala-Könni, luonnehti Soivan kansanmusiikkinäyttelyn onnistumista ensimmäisten festivaalien jälkeen:

”Kansanmusiikkinäyttelyllä oli erittäin tärkeä merkitys pelimannien kohtauspaikkana. Se oli myös muutenkin keskeinen kokoontumispaikka. Siellä kansanmusiikkiperinteen ympärillä pelimannit saivat viettää soittohetkiä ja tutustua eri soitto- ym. tapoihin.” (Määttä 2005, 36.)

Sama merkitys Soittosalilla on mielestäni edelleen.

2.3 Perhonjokilaakson kantele ja soittotyylit

Perhonjokilaakson kantele on 1800-luvulla kehittynyt kantelemalli, joka on rakennettu laudoista. Uusi rakennustekniikka oli suuri mullistus. Aiemmin kanteleet rakennettiin yhdestä puusta kovertamalla, minkä vuoksi soittimet olivat leveysuunnassa melko kapeita, ja kielimäärä pysyi alle kahdessakymmenessä. Lautakantele mahdollisti kielimäärän kasvun. Perinteisesti soittimet rakennettiin itse, ja joissakin pitäjissä oli myös kanteleenrakentajia. Perhonjokilaaksossa innostunut rakennusharrastus kehitti kanteletta nopeaan tahtiin. Kielimäärä kanteleessa kasvoi 1800-luvun aikana 20 kielestä 30 ja jopa 40 kieleen. (Asplund, Hoppu, Laitinen, Leisiö, Saha, Westerholm 2006, 407-409.)

Tyypillisesti kanteleen viritys on diatoninen. Jotkut soittajat virittävät kanteleisiinsa alennetut bassot, jossa I, IV ja V-asteen tärkeät bassosävelet löytyvät vierekkäisiltä kieliltä, eli soittimen matalimmat kielet on viritetty sointusoiton kannalta suotuisaan järjestykseen (Saha 1996, 159 - 163.) Kanteletta soitetaan eroasentoisesti, eli käsillä on omat, erilliset roolinsa. Vasen käsi säestää sointupohjaisesti ja oikea soittaa melodiaa. Perhonjokilaaksossa kanteletta soitetaan sen lyhyeltä sivulta, eli lyhyimmät ja korkeimmat kielet ovat soittajaa lähimpänä, kun taas pisimmät ja matalimmat ovat hänestä kauimpana. Kantele on ollut pelimanni- ja tanssisoitin, minkä huomaa perinteisestä ohjelmistosta. Kantele oli 1800-luvulta 1900-luvun puolenvälin tienoille suosittu kotisoitin.

Perhonjokilaakson kanteleen toinen nimitys onkin kotikantele. (Asplund ym. 2006, 409-410.) (Laitinen 1975.)

2.4 Koneistokantele

Koneistokantele, tai toiselta nimeltään konserttikantele, on Paul Salmisen 1920-luvulla kehittämä kanteletyyppi, jossa on sävellajivaihtimet ja niihin liittyvä mekaaninen, metallinen koneisto. Vaihtimet mahdollistavat muunnesävelten käytön ja sävellajin vaihtamisen ilman viritystä. Koneiston keksiminen mahdollisti kaikenlaisen musiikin soittamisen kanteleella, mukaan lukien taidemusiikin. (Tenhunen 2010, 197, 206.)

2.5 Pitkän sivun soittotyyli

Pitkän sivun, tai pitkän puolen, soittotyyli kehittyi lähinnä taidemusiikin soittamisen tarpeisiin 1920-luvulla. Keskeisenä kehittäjänä oli Paul Salminen. Kantele on pitkän sivun soitossa käännetty toisin päin kuin Perhonjokilaakson tyyliin, siis pisimmät kielet lähimpänä soittajaa. Kuitenkin oikea käsi soittaa edelleen melodiaa ja vasen sointuja. Pitkän sivun soiton uskottiin helpottavan nuotinlukua, kun korkeat äänet löytyvät ylhäältä, ja matalat äänet alhaalta, kuten nuottiviivastollakin. (Tenhunen 2010, 197, 206.) Jotkut soittajat, muun muassa Pasi Jääskeläinen, olivat keksineet kääntää kanteleen ympäri jo ennen Salmista (Tenhunen 2010, 182-184).

2.6 Pienkanteleet

Pienkantele on vähäkielisissä malleissaan jopa tuhansia vuosia vanha soitin. Pienkanteleita on eri kokoisia. Tyypillinen kielimäärä on viiden ja viidentoista välillä. Usein pienkanteleet valmistetaan yhdestä puusta kovertamalla. Tärkein tekijä pienkanteleen ja suurkanteleen (esimerkiksi Perhonjokilaakson kantele ja koneistokantele) erottamisessa on kuitenkin soittotyyli. Pienkanteleita soitetaan yhdysasentoisesti, eli käsillä ei ole erillisiä rooleja. Molemmat kädet osallistuvat melodian tai sointujen tuottamiseen. (Laitinen 2010, 129.)

2.7 Pelimanni

Pelimannille tai kansansoittajalle ei ole olemassa tarkkaa, yksiselitteistä määritelmää. Oma määritelmäni, jota tässä raportissa käytän, on seuraavanlainen: Pelimanni on soittaja, joka on oppinut soittotaidon joko omatoimisesti ilman ohjausta kuuntelemalla muita pelimanneja tai mestari-kisälli –metodia noudattaen korvakuulolta, toisin sanoen matkimalla mestariaan tai mestareitaan. Pelimanni on osa perinteen ketjua.

2.8 Mestaripelemani

Vuodesta 1970 lähtien Kaustisen kansanmusiikkijuhlien hallitus on myöntänyt vuosittain muutamalle pelimannille mestaripelemanin arvonimen. Valintaperusteena mestarille ovat olleet perinteinen taito, runsas ohjelmisto ja muut merkittävät ansiot, jotka edistävät suomalaista kansanmusiikkiharrastusta. Mestaripelemanit ovat linkki menneen ja nykyisen välillä. (Kolehmainen 1992, 3-4.)

2.9 KIÄ

KIÄ on lyhenne Kansanmusiikki-Instituutin äänitearkiston nauhalle. Merkinnän jälkeen tuleva numero, esimerkiksi KIÄ 1, tarkoittaa nauhan järjestysnumeroa.

3 ARKISTOLEVYN KOKOAMISPROSESSIN VAIHEITA

3.1 Materiaalin kartoitus

Kantelearteita-levyn koostamista varten kartoitin arkistoaineiston huolellisesti. Kansanmusiikki-instituutin arkistossa on tuhansia nauhoja, joiden digitointi on vielä kesken. Soittosalissa äänitetystä materiaalista pieni osa löytyy kovalevyiltä, hieman suurempi osa cd-levyiltä, ja suurin osa on Digital Audio Tape (DAT) -nauhoilla ja kelanauhoilla. Onneksi kuitenkin kaikkien nauhojen tiedot löytyvät jo Internetistä Kansanmusiikki-instituutin sähköisestä tietokannasta. Kattavan tietokannan avulla haun rajaaminen Soittosaliin ja siellä soitettuihin kantele-esityksiin oli melko yksinkertaista. Tämän jälkeen jouduin toki hakemaan nauhat Kaustisen kansantaiteenkeskuksen kellarikerroksessa sijaitsevan arkiston kätköistä ihan manuaalisesti, käsiä ja kärryä apuna käyttäen.

Selvitykseni aluksi merkitsin muistiin nauhat, joilla oli kantele-esityksiä. Merkitsin ylös jokaisen soittajan ja esityskappaleen kootakseni kaiken tiedon yhteen. Aineiston valtavan laajuuden vuoksi minulla ei ollut varaa tai tarvetta ryhtyä kuuntelemaan nauhoja, joilla oli vain yksi esiintyjä tai kappale, joka vastasi hakuani. Lisäksi halusin rajata samalta esiintyjältä kuunneltavien esitysten määrää, jotta en kuluttaisi tarpeettoman suurta osaa ajasta muutamien ahkerien esiintyjien kuuntelemiseen. DAT-nauhojen ja kelanauhojen kuuntelu on melko hidasta ja työlästä, kun haluttu kohta pitää etsiä manuaalisesti kelaamalla.

Merkittyäni jokaiselta soittajalta nauhanumerot ylös järjestin ne tietokoneen tekstinkäsittelyohjelmalla numerojärjestykseen. Näin sain selville, mikä nauhanumero toistuu useampia kertoja, eli pitää sisällään useita kantele-esityksiä eri soittajilta. Tämän jälkeen etsin näiltä useampien esiintyjien nauhoilta ne nauhat, joilla oli esiintyjä, joita varmasti tiesin haluavani kuulla. Koetin valita sellaisia nauhoja, joilla oli etukäteen tiedossani olevien soittajien lisäksi uusia tuttavuuksia.

Halusin levyllä tuoda esille Soittosalissa soittaneiden ikäryhmien kirjon. Nuorin kuunteleman soittaja taisi olla 3-vuotias ja vanhin yli 90-vuotias. Tärkeää oli myös, että levy edustaisi mahdollisimman laajasti kaikkia tyyllilajeja ja kanteletyyppejä, joita Soittosalissa on soinut. Koska Kaustinen kuitenkin sijaitsee Pohjanmaalla, levy painottuu

alueen omaan Perhonjokilaakson soittotyyliin, joka nousee arkistomateriaalista selvästi yleisimmäksi tyyli-lajiksi.

Luultavasti olisin saanut tehostettua työtapaani, jotta ei olisi tarvinnut käydä läpi niin monta työvaihetta, mutta ainakin tein työn mielestäni huolellisesti. Lisäksi sain samalla rauhassa tutustua Soittosalin soittajistoon eri vuosikymmenillä. Tämä lisäsi varmuutta siitä, että olin onnistunut kartoittamaan kunnolla ja tarpeeksi laajasti esiintymispaikan historiaa, jotta levystä ei tulisi yksipuolista. Tuntemattomatkin festivaalikonkarit löytyivät pikkuhiljaa käydessäni läpi vuosikymmenten materiaalia tietokannasta.

Alkukarsinnan jälkeen jäljelle jäi sata nauhaa, jotka sain vielä supistettua neljäänkymmeneenkuuteen. Niissä kuunneltavaa riitti noin kahdeksikymmeneksi tunniksi, josta levyille valitsin vajaan tunnin verran materiaalia. Ensiksi kuuntelin työläimmät nauhat eli kela- ja dat-nauhat, joissa muun muassa kelaaminen ja oikean kohdan etsiminen on työlästä, ja lopuksi helpommat, eli cd-levyt ja kovalevyillä olevat äänitteet.

3.2 Materiaalin karsinta

Soittosalin hengen mukaisesti halusin mukaan mestaripelimannit sekä omistautuneet harrastajat, jotka ovat käyneet festivaalilla useampina vuosina. Jos mestaripelimanni oli esiintynyt useilla vuosikymmenillä festivaaleilla, valitsin mielestäni hänen kulta-aikaansa edustavan ajanjakson kuunneltavaksi, ja joissakin tapauksissa pari esitystä täysin eri aikakausilta vertailukohdan löytämiseksi. Esimerkiksi mestaripelimanni Erkki Lassilalta, joka on lähes festivaalin alusta asti esiintynyt lähes joka vuosi Soittosalissa, valitsin kuunneltavakseni kolme esitystä: 1970-luvulta, 1990-luvun alusta ja 2010-luvulta. Olen itse soittanut Lassilan kanssa 2008 vuodesta alkaen, joten olisi ollut helppo valita esitys tuoreemmista äänitteistä. Päädyin kuitenkin 1970-luvun äänitteeseen, joka on harvinainen, ellei peräti ainut näyte, jossa kuullaan myös Kälviän toista kantelepelimannia Samuli Pelttaria. Esitykseen liittyy myös tarina, mikä tekee siitä mielestäni vielä arvokkaamman.

Soittosalissa, ja pelimannimusiikissa yleensäkin, musiikin ja kappaleiden historia ja soiton lomassa tarinoiminen ja juttujen kertominen kuuluvat erottamattomana osana musisointiin. Siksi kappaleiden valintaperusteista kertoessani koetan myös hieman tehdä tutuksi kyseisen pelimannin persoonaa ja soittohistoriaa. Itse asiassa monet lähde-teksteihin päätyneet pelimannien jutut ja tarinat on tallennettu – kuinka ollakaan – Soittosalissa!

Jouduin levyä kootessani pohtimaan kysymystä ”Mitä kansanmusiikki on?”. Heikki Laitisen termejä lainatakseni, olemassa on kolmenlaista kansanmusiikkia: historiallista kansanmusiikkia, kuviteltua kansanmusiikkia ja tämän päivän kansanmusiikkia. (Laitinen 1988, 200.)

Kuviteltu kansanmusiikki on Laitisen mukaan jotain, jota ajatellaan joskus olleen, vaikka se ei historiallisesti pitäisikään paikkaansa. Tämän käsityksen Laitinen sanoo syntyneen kansanvalistuksen yhteydessä, kun kansalle haluttiin yleviä esikuvia, jollaisiksi oikean kansanperinteen saavutukset eivät kelvanneet. (Laitinen 1988, 200.)

Historiallisella kansanmusiikilla Laitinen tarkoittaa sitä musiikkia, joka todella on ollut olemassa. Tarkkaa hetkeä, jolloin historiallinen kansanmusiikki muuttuu joksikin muuksi, on tietysti vaikea löytää. Historiallinen kansanmusiikki on yleensä kuitenkin laadultaan paikallista, sillä hieman yli sata vuotta sitten oikeastaan mitään muuta kuin paikallista kulttuuria ei ollut olemassa, ja pitkään murroksen alettuakin paikallisuus säilyi jossain määrin. On paikallisuutta kenties vieläkin havaittavissa. (Laitinen 1988, 200.) Historiallista kansanmusiikkia Laitisen mukaan voisi myös kutsua vanhemmissa kerrostumissaan talonpoikaismusiikiksi. Talonpoikaissyhteiskunnassa kansanmusiikki oli alemman yhteiskuntaluokan musiikkia, nykyäänhän kansalla viitataan koko yhteiskuntaan. Siksi kansanmusiikki sanana on nykyisin hieman hämäävä. (Laitinen 1982, 177-179.)

Tämän päivän kansanmusiikki on Laitisen mielestä tulos siitä, miten historiallinen perinne elää nykyajassa, ja miten uutta musiikkia syntyy sen pohjalta ja sen piirissä. Esimerkiksi pelimannisäveltäjät ja nykykansanmusiikki voisivat olla tästä esimerkkinä. (Laitinen 1988, 200.)

Kaikkia kolmea musiikkityyppiä kohtasin arkistomat kallani. Aluksi ajattelin puristisesti karsivani kaikki kuvitteellista kansanmusiikkia sisältävät esitykset pois, mutta pian totesin, että ne eivät oikeastaan lainkaan sodi levyn konseptia vastaan. Tehtävänä oli koota levy, joka sisältäisi kattavan otoksen Soittosalin kanteletarjonnasta – ei siis puhtaasti tietynlaista kansanperinnettä sisältävää levyä. Kattavaa levyä ei olisi tullut, jos olisin jättänyt kaikki kuvitteellista kansanmusiikkia sisältävät, kansallisromanttiset kappaleet otannan ulkopuolelle. Sitä paitsi koen, että kansallisromantiikkakin on jo osa kansanperinnettämme, olivat esikuvat sitten todellisia tai eivät. Toivoakseni levytä löytyy siis kantelearteita kaikista kolmesta musiikkityypistä.

Jos olisin tehnyt ainoastaan ammattilaisille tarkoitettua arkistonauhoista koottua äänitettä, karsintaurakka olisi kenties ollut helpompi, sillä minun ei olisi tarvinnut jättää joitakin itseäni ammattilaisena kiinnostavia esityksiä levyn ulkopuolelle. Soittosali-levysarjan kohderyhmää on kuitenkin festivaaliyleisö, jolle levyn tulisi tarjota sopivissa määrin nostalgiaa ja uutuudenviehätystä. Luultavasti sitä tulevat käyttämään myös kanteleensoiton ja kansanmusiikin ammattilaiset ja opiskelijat. Arkistolevyjä, jotka keskittyisivät kanteleeseen, ei ole tehty kovin monta. Halusin siis tarjota tällekin kohderyhmälle monipuolista ja entuudestaan tuntematonta materiaalia, jota voisi hyödyntää opetuksessa ja opiskelussa. Siksi koetin mahdollisuuksien mukaan välttää äänitteitä, joita oli käytetty jo jossain aiemmin.

Tarkoituksena oli siis tehdä suuremmalle yleisölle tarkoitettu viihteellinen levy, jolla olisi myös sivistävä funktionsa. Vaikeimmin lähestyttävät esitykset jäivät viihteellisyyteen pyrkimisen vuoksi pois kokonaisuudesta. Eliminoivana kriteerinä käytin ensisijaisesti esityksen pituutta: yhden albumin kesto on niin lyhyt, että sille ei mahdu kovin montaa kymmenminuuttista kappaletta. Esimerkiksi eräs erittäin komea murhaballadi ei kestopaikkansa vuoksi päätynyt levyille. Levyn kuulija ei oletuksen mukaisesti ole ammattilainen, eivätkä esitykse saa kuulostaa hänestä monotonisilta tai pitkästyttäviltä. Lyhyemmissä kappaleissa pitkästyksen vaara on pienempi, ja levyille saa mahdutettua monipuolisempaa ohjelmistoa.

Minusta tuntui turvallisimmalta jättää pois levyiltä myös epävireisimmät kappaleet ja paljon virheitä sisältävä soitto, vaikka itse musiikki tai sen edustama tyyli olisikin ollut hyvin kiinnostava tai peräti ainutlaatuinen. Nykykuuntelija on niin tottunut nykymediassa vallalla olevaan vireeseen. Vanhakantaisempaa vireäkäsitystä sisältävät esitykset, jossa esimerkiksi yhdessä soittavien soitinten sävellajit eroavat toisistaan yli puolisävelaskeleella, tuntuivat liian radikaalilta valinnalta yleisöystävälliselle albumille. Olisihan toisaalta ollut hyvä tilaisuus ottaa levyille tällaista nykykäsitystä koettelevaa virettä sisältävää musiikkia sivistävässä mielessä, sillä kuten Heikki Laitinen toteaa Kansanmusiikki-lehdessä vuonna 1980 julkaistussa artikkelissaan Karjalainen kanteleensoittotyyli: ”... kaikkien asteikon sävelten korkeus oli jossain määrin suhteellinen asia vanhan kanteleen soittajille” (Laitinen 1980, 150-151). Vaikka asialla olivat 1970-luvulla jo tukevasti pelimannimusiikin edustajat, heidän vireäkäsityksensä on ehkä säilynyt osittain äänilevyä edeltävällä aikakaudella. Jotkin esiintyjät olivat kuitenkin tuolloin yli yhdeksänkymmenen.

Pelimannimusiikki on alkuperältään käyttömusiikkia. Sitä soitettiin esimerkiksi kotona ajanvietteenä tai häissä seremonian osana. Se ei siis perinteisesti ole ollut estraditaidetta. Siksi kappaleita ei ole ollut tapana pahemmin sovittaa, ja myös pelimannien esiintyminen on ennen ollut nykyajan mittapuulla arvioituna eleetöntä. Näin oli paljolti vielä 1970-luvullakin, osittain vielä nykyäänkin. Tämä traditio kuuluu arkistonauhoilla myös siten, että esitettäviä kappaleita ei ole välttämättä harjoiteltu kovin paljon. Yhtyesoitossa ryhmän jäsenillä saattaa olla hieman eri käsitys temposta, melodiasta tai siitä, missä kohtaa ollaan menossa. Jos esimerkiksi A- ja B-osa soivat sitkeästi päällekkäin koko esityksen ajan, se oli mielestäni liian sekavan kuuloinen levyille laitettavaksi. Koska monien kappaleiden esittäjät tai vähintäänkin joku heidän lähiomaisistaan on edelleen elossa, oli tärkeää, että valitut esitykset edustavat jokaisen esiintyjän parhaita osaamista.

Näin jälkikäteen oma kriittisyyteni karsimisprosessissa jäi hieman harmittamaan, sillä jotkin harvinaisemmat soittotyylit ja niihin kuuluvat soittimet, kuten Saarijärven kantele ja virsikantele, jäivät levyltä pois. Niiden edustus oli aineistossa vähäistä, eikä syystä tai toisesta sopinut kaupalliselle albumille.

Kuunteluvaiheessa mukaan valikoitui myös muutamia helmiä, joita en etukäteen ollut arvannut löytäväni, mikä oli tietysti iloinen yllätys.

3.3 Ongelmia ja niiden ratkaisuja

Aivan ensimmäisinä vuosina 1968 - 1970 Soivasta Kansansoitinnäyttelystä ei ole syystä tai toisesta jäänyt yhtään äänitettä arkistoon. 1970-luvun puolivälistä 1980-luvun puoliväliin Yleisradio on hoitanut festivaaliesitysten taltioinnin. Näin ollen en valitettavasti voinut hyödyntää materiaalia noiltakaan vuosilta. Projektiin varattu aika oli varsin rajallinen, ja YLE:n arkistoon matkaaminen ja sen tutkiminen olisi ollut liian aikaa vievää. Lisäksi lupasiat olisivat lohkaisseet suuren osan työhön käytettävästä ajasta ja budjetista. Yritin siis selvittää eri lähteistä, mitä kanteleella olisi voitu soittaa noina hiljaisina vuosina, ja löytää samoja esiintyjä käsillä olevilta nauhoilta. Lähteinäni käytin muun muassa vanhoja festivaaliohjelmia ja haastattelin festivaalikonkareita.

Yhdeksi ongelmaksi muodostui projektin edetessä osa Fostex-merkkisistä kelanauhoista. Valmistaja ei tiennyt, että tiettyinä vuosina käytössä ollut nauhojen valmistusmateriaali muuttuisi vuosien kuluessa pikku hiljaa ikään kuin tahmeaksi. Tästä johtuikin

tuttavallisempi nimitys tahmanauha. Tahmaisuus aiheuttaa sen, että nauha tuhoutuu nauhurissa soittaessa käyttökelvottomaksi, mikä on tietysti erittäin ikävä ominaisuus arkistointikäyttöön tarkoitettulle kelanauhalle. Nauhat voi riittävällä paistamisella matalassa lämmössä saada sen verran käyttökelpoisiksi, että ne pystyy soittamaan kertaalleen läpi ja digitoimaan samalla. Paistaminen kestää kuitenkin kauan, joten useita kymmeniä nauhoja ei kerta kaikkiaan ollut mahdollista paistaa. Valitettavasti useat nauhat, joita olin valinnut kuunneltavakseni, paljastuivat tahmanauhoiksi. Onneksi osa tuon ajan nauhoista oli ehditty jo digitoida ja siirtää kovalevyille. Päädyin paistattamaan vain muutaman kelanauhan, jonka sisältämää materiaalia ei löytynyt muilta vuosikymmeniltä tai digitoiduilta nauhoilta.

Oman ongelmansa aiheutti laitteisto, jota kuuntelemiseen ja digitoimiseen tarvittiin. Kelanauhureita ei enää valmisteta, joten käytössäni olleet laitteet olivat melko vanhoja. Asiantuntevat huoltamot sekä varaosat ovat vaikeasti saatavilla. Kävi ilmi, että molempien käytettävissä olevien nauhureiden kelausnopeus hidastuu, kun nauha siirtyy kelalta toiselle, eivätkä nauhurit jaksaneet soittaa äänitettä kunnolla loppuun asti. Soitonopeus hidastui, ja äänite alkoi vonkua viittä minuuttia ennen kelan loppua. Tämä tietenkin häiritsi kuuntelua, mutta etenkin digitoimista, sillä vonkuna ja venyminen olisivat siirtyneet myös digitoituun äänitteeseen, jos ongelmaa ei olisi saatu korjattua. Onneksi Kaustisen, jossa arkistot sijaitsevat, ja jossa näin ollen työtäni tein, naapurikunnasta Vetelistä löytyy asiantuntijaliike, joka otti laitteet korjattavaksi. Sain huollettavien nauhureiden tilalle lainalaitteen, joka tulikin tarpeeseen. Rikkinäisten kelanauhureiden varaosat piti nimittäin tilata Keski-Euroopasta, mistä niiden saapuminen kesti useamman viikon.

Selvittäessäni albumia varten lupa-asioita törmäsin hieman ikävään tiedon puutteeseen. Mestaripelimanneista tiedot ovat melko hyvin tallessa, ja useimmasta löytyy tietoa monesta kirjallisestakin lähteestä, mutta muiden esiintyjien suhteen yhteystietojen ja soittohistorian jäljittäminen oli toisinaan melkoista salapoliisityötä. Toisista oli tiedossa ainoastaan nimi, toisista nimi ja paikkakunta. Lisäksi 1970-luvulla eläkeiässä olleista pelimanneista moni ei valitettavasti enää ole elävien kirjoissa. Jouduin siis etsimään lähimpiä sukulaisia. Onneksi tietolähteinäni oli vuosikausia festivaaleilla käyneitä konkareita, joiden kautta sain johtolankoja, jotka johtivat siihen, että pystyimme turvallisin mielin julkaisemaan albumin. Niissä tapauksissa, joissa suora sukulinja oli ehtinyt jo katketa, ei lähimmälläkään sukulaisella välttämättä ollut tarkkaa tietoa pelimannisukulaisen soittohistoriasta, vaikka lupa julkaisuun heltisikin. Tämä oli sääli, sillä olisin kernaasti kuullut lisää tuntemattomammaksi jääneistä soittajista.

4 KANTELEAARTEITA

4.1 Levyn sisällöstä

Kantelearteita-levyn kahdestakymmenestä kahdesta raidasta kahdellatoista soi Perhonjokilaakson kantele. Olen kuitenkin yrittänyt valita levyille esityksiä, joilla kaikilla on jotain erityistä ja omaa annettavaansa kokonaisuuden kannalta. Mukaan mahtuu sooloesitysten lisäksi kolme kanteleduo, yksi laulu ja kantele – duo, yksi viulu ja kantele – duo ja kolme isompaa kanteleyhtyettä. Perhonjokilaakson tyylin lisäksi levyllä kuullaan muualta Suomesta neljä pitkän sivun kantele-esitystä, kolme lyhyen sivun soittajaa, ja kolme esitystä, joissa on pienkantele tärkeässä roolissa. Näissä Perhonjokilaakson ulkopuolelta tulevissa esityksissä kuullaan kanteleen kumppanina laulua ja lausuntaa sekä sahaa, kitaraa, viulua. Esiintyjistä 12 on mestaripelimanneja, heistä yksi on tosin viulun, eikä kanteleen, mestaripelimanni. Kaiken kaikkiaan kanteleen mestaripelimanneja on tähän mennessä nimetty 16 (Kansanmusiikki-instituutti 2013). Kansanmusiikin koulutettuja ammattilaisia levyllä esiintyy yli kymmenen ja muita pelimanneja ja harrastajia on mukana parikymmentä. Mukana on melko paljon musiikkia festivaalien alkuvuosilta, jolloin festivaaleilla soi paljon sittemmin kadonnutta tai hiipunutta perinnettä, mutta myös kanteleen nykysovelluksia esittävää musiikkia. Seuraavassa luvussa kerron jokaisen kappaleen valintaperusteen, sekä valotan hieman jokaisen soittajan taustaa. Kappaleet ovat samassa järjestyksessä kuin Kantelearteita-levyllä. Kappalejärjestys pyrkii vaihtelevuuteen tyyllilajien, soitinnuksen, tempon, sävel- ja tahtilajien suhteen, jotta kuuntelija ei turru liian moneen samankaltaiseen kappaleeseen peräkkäin. Live-äänitteelle tyypillisesti levyllä kuuluvat myös yleisön äänet, ja jopa mahdollisia häiriöääniä. Mukana on myös muutamissa kappaleissa tunnelmallisuuden vuoksi osia juonnoista.

4.2 Valituista esiintyjistä ja kappaleista

Ari Finn & Lauri Kahilainen: Kanteleelle

sävellys (säv.) ja sanoitus (san.) Mauno Oksanen

KIÄ 2166 (1995)

Kantelearteita-levyn aloittaa jyvaskyläläisen mestaripelimanni Lauri Kahilaisen (1961 - 1995) ja ruotsinsuomalaisen kulttuuripersoona ja lennonjohtaja Arvi Lindforsin, taiteilijanimeltään Ari Finnin, yhteisesitys *Kanteleelle*, jonka säveltäjä Mauno Oksanen on varta vasten Kahilaiselle säveltänyt. Kappaleen sanat kertovat kanteleen äänen kauneudesta ja puhuttelevuudesta, ja siksi *Kanteleelle* sopiikin mielestäni hienosti aloitusraidaksi levyille. Esitys on harvinaisen herkkä, ja sopii hyvin kuvaamaan lyyrisestä ja liikuttavasta soitostaan tunnettua Kahilaista, joka siviiliammaltaan oli kukkakauppias. *Kanteleelle* edustaa Kahilaisen repertoarin uudempaa kerrostumaa, johon kuului esimerkiksi elokuväsävelmiä ja iskelmiä (Tenhunen 2010, 256-257). Vanhempaa perinnettä Kahilainen soitti myös, muun muassa synnyinseutunsa Keski-Suomen kansanmusiikkia.

Kahilainen oli erittäin innokas ja ahkera esiintyjä. Talvisodassa hän taisteli etulinjassa, mutta jaksoi sielläkin viihdyttää ja tuoda lohtua joukoille soitollaan. Aluksi hän soitti rintamalla kanteleella, joka oli löytynyt eräästä sodan jalkoihin jääneestä talosta. Myöhemmin eräs asetoveri toi lomalta palatessaan Kahilaiselle tämän oman kanteleen (Mäkelä 1992, 69-70). Mestarin soittopäiväkirjat paljastavat Kahilaisen soittaneen parhaimpina vuosina peräti 150 - 200 keikkaa (Mäkelä 1992). Soittokilpailuistakin palkintoja oli kertynyt kaapillinen. (Mäkelä 1992, 68-70; Tenhunen 2010, 256-257.)

Otto Hotakainen & Viljo Karvonen: Pari polkkaa

traditionaalinen (trad.)

KIÄ 187 (1971)

Tässä vauhdikkaassa äänityksessä festivaalien varhaisilta vuosilta soittavat suosittu mestaripelimannit Otto Hotakainen (1908-1990), viululla, ja Viljo Karvonen (1906-1994), kanteleella, tyylipuhdasta perinteistä polkkaa. Molemmat pelimannit ovat kotoisin Halsualta. Tämä esitys on hieno esimerkki tuolloin jo hiipumassa olleesta

tanssisoittoperinteestä, jossa kanteleella säestetään eli tämmätään viulun melodiasoittoa. Kaksikon yhteisesiintymiset saivat festivaaleilla lähes legendaarisen maineen. He soittivat perinteisten kappaleiden ohella myös Hotakaisen omia sävellyksiä, jotka nykyisin ovat pelimannimusiikin ikivihreitä. Myös Karvonen sävelsi omia kappaleita, pääasiassa perinteisissä tanssilajeissa (Saha 1996, 224). Kanteleen lisäksi hän soitti nuoruudessaan viulua, mutta sen soitto jäi sormivamman takia (Saha 1992c, 76-77). Kimmokkeen soittoon Karvonen sai isältään, vaikka joutuikin soittamaan aluksi salaa, kun isä ei ollut halukas ryhtymään opettajaksi. Soiton lisäksi isältä opittua oli kanteleen rakennustaito, ja Karvonen soittikin ison osan soittoursaansa itse tekemillään soittimilla. Soittamiseen tuli tauko Karvosen hankkiessa elantoaan autoilijana ja liikennöitsijänä (Saha 1992c, 76-77).

Halusin *Pari polkkaa* levyille mukaan tämmäysperinteen esittelyn lisäksi siksi, että siinä kuuluu Karvosen todellinen suvereenius säestäjänä. Soitto on valtavan rytmikästä ja muuntelevaa. Äänitteeltä kuuluvat vanhakantaiseen Perhonjokilaakson kanteleeseen kuuluneet alennetut bassot.

Halsuan kanteleyhtye: Halsuan valssi

trad.

KIÄ 252 (1972)

Halsuan kanteleperinne on Keski-Pohjanmaankin mittapuulla merkittävä. Pitäjässä on soitettu Perhonjokilaakson tyylisiä laatikkokanteleita yli 150 vuotta, ja tyyli säilyi pitkään vanhakantaisena, kuten festivaalien alkuaikojen äänitteistäkin voi kuulla. (Tenhunen 2010, 260). 1800-luvulla kantele olikin Perhonjokilaakson käytetyin soitin, vaikka nykyisin alue tunnetaan viuluistaan (Asplund ym. 2006, 409). Halsuan kanteleyhtyeessä soitti parhaimmillaan 1960-luvulla jopa 12 perinteisen tyylin taitajaa (Saha 1996, 223). Huomasin, että *Halsuan valssi* esiintyy useiden kanteleyhtyeiden ja yksittäisten esiintyjien Soittosali-ohjelmistoissa varsin usein. Halusin tämän hittikappaleen mukaan levyille, etenkin kun esittäjät ovat legendaarisen kanteleyhtyeen jäseniä. Tässä *Halsuan valssin* eräässä ensimmäisistä tallennuksista soittajina toimivat Onni Kauppinen, Niilo Meriläinen, Sulo Karhulahti, Matti Patana ja mestaripelimanni Toivo Venetjoki. Usein kanteleyhtyeessä soittivat myös mestaripelimannit Viljo Karvonen, Eino Tulikari ja Taito Karhulahti (Saha 1992c, 77).

Jaakko & Tytti-Leena Laasanen: Kainuulainen polkka

trad.

KIÄ 2040 (1993)

Jaakko Laasanen (1930-) muutti Vetelistä Iisalmeen vuonna 1963 ja toi mukanaan 34-kielisen kanteleen alennettuine bassoineen ja lyhyen sivun soittotyylin, jonka oli oppinut isältään Leander Laasaselta, joka oli myös erittäin taitava kanteleenrakentaja. Laasanen tytär Tytti-Leena Paakkunainen (1965- , o.s. Laasanen) on lyhyen sivun tyylin uudistajia. Molemmat Laasaset ovat edistäneet aktiivisesti Ylä-Savon ja koko Suomenkin kanteleharrastusta, ja ovat soittajina suorastaan virtuooseja, kuten *Kainuulaisesta polkasta* kuuleekin. (Tenhunen 2010, 247-249, 277.) KIÄ 2040 oli yksi harvoista tahmanauhoista, joita paistettiin tätä projektia varten. Paisto valmistui vain muutamia päiviä ennen kuin levyn piti olla painossa, ja olin vähällä jättää sen kokonaan välistä. Olen kuitenkin erittäin iloinen, että sittenkin ehdin kuunnella nauhan, ja sain tämän kappaleen mukaan levyille. Se edustaa Perhonjokilaakson tyylin modernimpaa suuntausta, mikä rikastuttaa levyä mukavasti.

Tapio Piilo: Joki

trad.

KIÄ 440 (1973)

Viitasaarelainen Tapio Piilo esiintyi Soittosalissa useina vuosina laulaen ja soittaen kanteletta. Tallennetuissa esityksissä on usein kansallisromanttista vaikutetta. *Joki*, tai *Kuinka se joki taisi suora olla*, on tunnettu ja komea kansanlaulu, jota tämä esitys kunnioittaa. Vaikka Piilo on ilmeisen taitava soittaja ja laulaja, en ole valitettavasti onnistunut jäljittämään hänen taustaansa tämän pidemmälle, vaikka haastattelin luotettavia festivaalilähteitä ja koetin etsiä häntä kirjallisista lähteistä. Tapio Piilo jäi siis arvoitukseksi, mutta hänen esitystensä löytyminen arkistosta oli erittäin mukava yllätys - tuntematon helmi, ainakin itselleni.

Alaspään veljekset: Haaveiden pursi

trad.

KIÄ 1156 (1986)

Vetelin Alaspään kylästä kotoisin olleet Sulo, Simo ja Toivo Alaspää muodostivat mainetta niittäneen Alaspään veljekset –trion, jonka ohjelmisto koostui pelimannisävelmistä, iskelmistä, yhtyeen jäsenten omista sävellyksistä ja hengellisistä kappaleista – siis melko tyyppillisestä 1900-luvun puolivälin pelimannikanteleohjelmistosta. Veljeksistä ainoastaan Simo ei ole mestaripelimanni. *Haaveiden pursi* on alkuperältään vanha saksalainen iskelmä, jota kutsutaan myös nimellä *Astuhan haaveiden purteen*. Nauhalta kuuluu veljesten kymmenien vuosien yhteinen soittohistoria ja yhteen hitsautunut tyyli.

Alaspään veljekset oppivat soittotaidon jo lapsuudessaan, sillä heidän äitinsä Tekla soitti kanteletta. Veteli oli tunnettu kantelepitäjä, jossa soittajia riitti. Eräällä arkistonauhalla Soittosalista Toivo muistelee lapsuudessaan perheen pienimpiä nukutetun siten, että he saivat iltaisin kuunnella kanteleensoittoa korva kiinni pirtin pöydässä, jonka päällä soitin oli. Siitä lapset kannettiin nukahdettuaan sänkyyn.

Veljeksistä kahdella on melko värikkäät tarinat soittamaan oppimisesta: Toivo Alaspää oppi soittotaidon rangaistuksena. Vilkas poika pantiin pahoja tehtyään soittamaan kanteletta, ettei ehtisi tehdä koiruuksia. Toivo itki ja soitti, mutta oppi lopulta myös nauttimaan soitosta (Saha 1996, 207-208). Vanhin veli Sulo Alaspää aloitti soiton hieman vanhempana kuin veljensä, 13-vuotiaana poltettuaan jalkansa pahasti navetan vesipadassa ja jouduttuaan vuoteen omaksi useammaksi kuukaudeksi. Kanteleensoitto auttoi tekemisen puutteesta kärsivää teiniä pitkästyttävänä kuukausina. (Saha 1996, 206-207 ; Saha 1992b.)

Erkki Lassila & Samuli Pelttari: Riian Aleksin sottiisi

trad.

KIÄ 441 (1973)

Riian Aleksin sottiisi tai *Rian Aleksin sottiisi* on vanha tanssisävelmä. Mestaripelimanni Erkki Lassila soittaa sen toisen kälviäläisen kantelepelimannin, Samuli Pelttarin kanssa. Lassila soittaa melodiaa ja säestystä, Pelttari bassoja ja säestystä. Nauhalta kuuluu hienosti Lassilan rytmikäs ja säestyksen selkeydestä tuttu tyyli, joka kaihtaa turhia kruusailuja,

omien sanojensa mukaan kuljailuja, eli koristeita ja temppuja. Äänite on harvinainen. Samuli Pelttari on Lassilan ja tämän isän Laurin lisäksi harvoja tiedossa olevia kälviäläisiä kanteleensoittajia. Lisäksi Pelttarin soittoa ei taida olla tallessa muualla, kuin tällä arkistonauhalla. Tällä esityksellä on dramaattinen taustatarina: soiton jälkeen Pelttari oli väsynyt, ja vaimonsa vei hänet lääkäriin, jossa paljastui syöpä. Pelttari menehtyi paria kuukautta myöhemmin.

Erkki Lassila (1939-) oppi soittotaidon isältään Lauri Lassilalta. Myös ohjelmisto siirtyi isältä pojalle, mutta koska taloudessa oli vain yksi kantele, Lassila soitteli melodioita paperiin käärityllä kammalla isän soittaessa kanteletta. Pelimanneille tyypilliseen tapaan hän opetteli soittamaan kanteletta itsenäisesti, ilman ohjausta. Isä oli vihainen, kun huomasi soittamaan oppineen pojan soittavan väärin päin: vasemmalla kädellä melodiaa ja oikealla säestystä, mikä jostain syystä tuntui pojasta luontevalta (Saha 1996, 225-226). Yleensä oikeakätiset pelimannit, jollainen Lassilakin on, soittavat oikeakätisesti (Saha 1992a). Vuosien kuluessa luottamus pojan soittotaitoon kuitenkin kasvoi. Vaikututtuaan asepalveluksesta lomalla olevan Erkin soitosta Lauri Lassila lupasi, että perheeseen hankittaisiin toinenkin kantele, jotta he voisivat soittaa yhdessä. Valitettavasti isä-Lassila ehti kuolla ennen kuin poika pääsi armeijasta. Erkki Lassila ei koskaan saanut tietää mistä soittotaito oli isälle tullut, sillä Kälviällä ei tuolloin ollut muita kanteleensoittajia, eikä hän tullut sitä kysyneeksi. (Henkilökohtainen tiedonanto, Erkki Lassila 2013.) Sitten Erkki Lassila on muun muassa ollut mukana jokaisella Kaustisen kansanmusiikkifestivaalilla ja kouluttanut Centria ammattikorkeakoulun kanteleen soiton opiskelijoita mestari-kisälli tyyliin.

Eero Pihlainen: Humppanpili-polkka

trad.

KIÄ 401 (1973)

Eero Pihlaisen *Humppanpili-polkan* löytyminen oli minulle levyn toimittajana suuria elämyksiä. En onnistunut valitettavasti selvittämään Pihlaisen taustaa hänen asuinpaikkaansa Vilppulaa pidemmälle, missä jälki kylmenee. Tämä esitys erottui kuitenkin arkistonauhoilta ainutlaatuisella jämäkkyydellään ja hyvin persoonallisella säestyksellään, jonka soittaja toteuttaa käyttäen pääasiassa kahta säveltä. Joskus vähemmän

on enemmän. Keskellä kappaletta Pihlainen mahdollisesti hieman harhautuu sävelmästä, ja seurauksena on hyvin kaunis ja mielenkiintoinen improvisaatiopätkä.

Tuomas Kataja & Toini Tirilä: Louhen ylistys

säv. Oskar Merikanto

KIÄ 234 (1972)

Tämän asikkalalaisen saha- ja kantele –duon soittama Oskar Merikannon *Louhen ylistys* tihkuu kansallisromantiikkaa, mystiikkaa ja melankoliaa. Lisäksi saha on kanteleen soittokumppanina verrattain harvinainen, vaikka esityksestä voikin kuulla, että yhdistelmä on erittäin onnistunut. En kohdannut koko festivaalien historian aikana toista vastaavaa. Valitettavasti myös Toini Tirilä on niitä soittajia, joista en etsinnöistä huolimatta löytänyt lisätietoa. Tirilä ilmeisesti soittaa kantelettaan pitkältä sivulta, ja mahdollisesti kyseessä on koneistollinen kantele.

Ilona Porman kanteleyhtye: Rannalla kasvaa tuuhea koivu

trad.

KIÄ 178 (1971)

Ilona Porma (1910-1990) oli todellinen musiikkialan aktiivi ja ammattilainen. Hän oli syntynyt Haapavedeltä, jossa myös oppi kanteleensoiton. Perinteiseen Haapaveden tyyliin hän soitti kantelettaan pitkältä sivulta, paitsi tietysti pienkanteleita, joita lähes poikkeuksetta soitetaan lyhyeltä sivulta. Muutettuaan 1960-luvulla Ouluun Porma toimi monialaisesti musiikin parissa muun muassa säestäjänä, teatterimusiikkona, musiikkiarvostelijana, kuoronjohtajana ja pianonsoitonopettajana. Kantelepedagogina ja kanteleen PR-naisena hän on suorastaan legendaarinen. Monet nykyisistä kanteleen ammattilaisista ovat olleet alun perin hänen oppilaitaan. (Tenhunen 2010, 228.)

Jostain syystä en ennen tätä projektia ollut koskaan törmännyt Ilona Porman, vaikka hän on selvästi ollut tärkeä hahmo kanteleopetuksen kehittäjänä. *Rannalla kasvaa tuuhea koivu* on kansansävelmä, jonka hän esittää nuorten oppilaidensa kanssa. Näkisin Ilona Porman työn urauurtavana kanteleen käytössä varhaisiän musiikkikasvatuksen välineenä. Oli tärkeä saada tällainen esitys mukaan levyille, sillä 5-kielinen oli 1970-lukuun mennessä

käynyt harvinaiseksi, enkä törmännytkään tällä aikakaudella siihen usein matkallani arkiston läpi.

Martti Salo: Inarinmaa

säv. Martti Salo

KIÄ 3353 (2005)

Mestaripelimanni Martti Salo (1938-) asuu Ivalossa ja saa erityisesti seudun kauniista luonnosta innoitusta sävellyksiinsä. Soittotaidon Salo oppi isältään. Ensimmäinen kappale oli *Lapin äidin kehtolaulu*. Kantelettaan hän soittaa pitkältä sivulta. Ennen eläkkeelle jäämistään Salo toimi 17 vuotta Lapin läänin kuvaamataidon lääninkouluttajana ja on titteliltään lehtori. (Tenhunen 2010, 223.)

Etupäässä omia sävellyksiään soittavan mestarin kappaleet ovat hyvin omaleimaisia, kauniita ja lyyrisiä tunnelmapaloja, mistä *Inarinmaa* on hyvä esimerkki. Kappale on ylistys *Inarinmaalle* ja on toiselta nimeltään *Ovat hiljaiset erämaat tuolla missä taivasta maa tavoittaa*. Salon soittotyylillä on teknisesti taidokas ja monipuolinen sekä hyvin ilmaisuvoimainen. Soittimenaan hänellä on tällä raidalla koneistokantele. Salolla on myös sähkökantele.

Oskari ja Kauno Lumppio: Lumppion Matin valssi

trad.

KIÄ 179 (1971)

Lumppion suku on kuulu kanteleensoittajistaan, vaikka jälleen kerran kirjallisia lähteitä aiheesta on vähän. Nauhoitteetkin Lumppioiden soitteista tuntuvat olevan melko harvinaisia. Tässä veljekset Oskari ja Kauno soittavat isänsä jo aikoinaan soittaman *Lumppion Matin valssin*. Veljesten taustaa ja lähisukulaisia selvittäessäni törmäsin erikoiseen asiaan: kukaan ei tuntunut pahemmin tietävän kaustislaisten Lumppioiden myöhemmistä vaiheista, sillä he olivat muuttaneet Kaustiselta pois, Kokkolaan. Pitäjien 45 kilometrin välimatka ei mielestäni kuulostanut kovin ylitsepääsemättömältä, mutta ilmeisesti näin kuitenkin vielä 1970-luvullakin oli.

Säestys *Lumpion Matin valssissa* on erityisen soiva. Se kuulostaa välillä lähestulkoon sulkusoitolta, jossa vasemmalla kädellä sammutetaan soinnun ulkopuoliset äänet ja oikealla loput kielet vetäistään soimaan. Siitä en kuitenkaan usko olevan kyse, vaikka 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa tätä säestys- ja soittotyyliä kerrotaan Pohjanmaallakin harrastetun. Esimerkiksi Alaspäiden äiti Tekla soitti tikkua apuna käyttäen sulkutyylisiin (Tenhunen 2010, 263). Joka tapauksessa Lumppioiden soittotyyli eroaa muista levyille päätyneistä Perhonjokilaakson tyyliin esitetyistä kappaleista. Kappaleessa käytetyt koristelut eli kruusailut ovat taiten tehtyjä ja myös ylöspäin kuljetusten sammutuksissa on koristeellisuutta. Tällä äänitteellä toinen veljeksistä ilmeisesti huolehtii pelkästään säestyksestä, ja toinen soittaa vasemman käden säestyksen ohella melodiaa, mikä on tyypillinen tehtävänjako kanteleduossa.

Voitto Isosaari: Asialan poikain jenkka

trad.

KIÄ 3076 (2002)

Veteliläinen mestaripelimanni Voitto Isosaari (1935-) on soittamisen lisäksi kunnostautunut tutkimalla erilaisia kanteletyyppejä ja kanteleensoittotyyliä. Taustaltaan hän on insinööri, mutta kantele kulki aina töissäkin mukana. Soitinrakentajanakin Isosaari on tunnettu: eräs hänen tärkeimpiä luomuksiaan lienee hirvensarvikantele, jollaisia hän on rakentanut useita erilaisia. Kantelearteita -levylle päätyneessä kappaleessa *Asialan poikain jenkka* kuuluu tutkijahenkisen Isosaaren oman tyylin lisäksi kaikuja Lumpion veljesten soittotyylistä. Oli hyvä saada levyille kappale, jossa pelimanni soveltaa toisen pelimannin tyyliä, sillä sitä on perinteisesti tehty paljonkin. Lisäksi *Asialan poikain jenkka* on hieno kappale, ja Isosaaren kanteleessa on mielestäni erittäin kaunis sointi.

Eino Tulikari: Polkan siruja

trad.

KIÄ 175 (1971)

Halsualainen Eino Tulikari (1905-1977, ent. Tofferi) on esikuva jopa monille mestaripelimanneille. Häntä usein tituleerataan vieläkin Suomen parhaaksi

kanteleensoittajaksi. Tofferin talo oli halsualaisen kantelemusiikin keskus. Kaikki Tulikarin perheessä soittivat kanteletta, ja soittokavereita riitti pitäjässä muutenkin. Poikkeuksellisen pelimannien joukossa Tulikarista tekee hänen akateeminen taustansa kansakoulunopettajana. Pelimannille epätyypillisesti hän myös soitti koneistolla varustettua kanteletta, jonka Paul Salminen oli rakentanut. Koneistokantele mahdollisti sävellajien vaihdon ilman viritystä. Hän osasi lukea nuotteja ja opiskeli viulun ja pianon soittoa sekä musiikin teoriaa Helsingin musiikkiopistossa, eli nykyisessä Sibelius-Akatemiassa. Hänen ajatuksensa mukaan: ”Varhain opittu kansanmusiikki voi säilyä taidemusiikin ohella.” Musiikkiurasta voiton vei kuitenkin kiinnostus opettamista kohtaan, ja musiikkiopistossa vietetty aika jäi kahteen vuoteen. (Dahlblom 2011, 6-16.)

Tulikari esiintyi usein radiossa 1930-luvulta 1950-luvulle. Hän lienee muutenkin parhaiten tunnettuja kantelepelimanneja. Soittajana Tulikari on virtuoosi. Vaikka ikä alkaa jo kuulua tälläkin äänitteellä, hänen nopeutensa polkan soittajana on aivan omaa luokkaansa. Tulikari otti omakseen ja sovelsi tyyliinsä sopivaksi kappaleen kuin kappaleen. Myös säästyksen monipuolisuus on Tulikarin soittotyyliissä hätkähdyttävää. Tulikari ei itse pitänyt itseään varsinaisena pelimannina siksi, että tunsu nuotteja. Ehkä siksi hänestä ei myöskään koskaan tehty mestaripelimannia. Olen kuitenkin sitä mieltä, että hän ei ole koulutuksensa takia yhtään vähemmän kansansoittaja kuin kukaan muukaan Halsualla syntynyt ja kasvanut kanteletaituri.

Karjalainen kanteleyhtye: Karjalan kunnailla

trad.

KIÄ 234 (1972)

Karjalan Sortavalasta evakkona Joensuuhun muuttanut Tyyne Niikko (1903-2000) teki kantelepedagogina tärkeää ja urauurtavaa työtä (Tenhunen 2010, 237-239). Niikon vuosikymmeniä johtama Karjalainen kanteleyhtye esittää Kantelearteita-levyllä kanteleklassikoksi jo aikaa sitten muodostuneen *Karjalan kunnailla*. Esityksessä on paljon kansallisromanttisia vaikutteita, ja vaikka se ei olekaan pelimannimusiikkia, eikä ehkä kansanmusiikkiakaan tässä sovitetussa muodossaan, halusin levyllä mukaan erään yleisön ehdottomista suosikkisävelmistä kautta aikojen. Tämä esitys on sitä paitsi taitavasti harjoitettu ja esitetty, ja siinä on aivan hurmaava lapsisolisti.

Taito Karhulahti: Setä-Hermannin valssi

trad.

KIÄ 175 (1971)

Halsualaista Taito Karhulahtea (1922-2003) on sanottu kanteleensoiton perhonjokilaaksolaiseksi filosofiksi. Filosofin ominaisuuksiin voitaneen lukea myös mestaripelimannin hieman erikoinen erakkomainen piirre: hän ei pitänyt yhtyesoitosta. (Saha 1996, 214-215.) Tämä Karhulahden versio *Setä-Hermannin valssista* on melodisesti erittäin koristeellinen ja muunteleva. Kappale on hyvä esimerkki koristeellisuudesta halsualaisessa soittotyylissä. Toista samantyylistä kappaletta ei levyllä päätynt. Siinä kuuluu Karhulahden oman tyylin lisäksi halsualainen perinne.

Eräs Karhulahden ulkomusiikillinen urotyö on kuusi vuotta kestänyt taistelu sen eteen, että Halsuan vaakunaan tuli kuvatuksi kantele eikä lehmänkello.

Aila Rauhala: Kreeta Haapasalon viimeinen laulu

trad.

KIÄ 2423 (1997)

Kaustislainen mestaripelimanni ja kaustislaisen kanteleensoiton edistäjä Aila Rauhala (1926-) on esittänyt Kreeta Haapasaloa lukemattomia kertoja ympäri Suomea, muun muassa suosituissa Kaustisen festivaalien kavalkadeissa. Tämän kappaleen uskotaan olevan Haapasalon omaa tekoa, vähintäänkin se kuului hänen ohjelmistonsa (Saha 1996, 191-192). Laulu kertoo jo vanhuuteen ehtineestä laulajasta, joka muistelee esiintyjän taivaltaan ja haluaisi jo siirtää vastuun esiintymisestä nuoremmille. Draamallinen ja kansallisromanttinen esitystyylillä kertoo Rauhalan taustasta Haapasaloksi eläytyjänä. Aila Rauhala on myös Haapasalolle sukua alenevassa polvessa. Tässä yhteydessä en voi olla kertomatta hieman Kreeta Haapasalostakin, sillä hänen merkityksensä Perhonjokilaakson kanteleensoitolle on niin merkittävä.

Kreeta tai Greeta Haapasalo syntyi vuoden 1813 tienoilla Kaustisen Järvelän kylässä. Köyhyys ja kenties esiintymisen vimmakin ajoivat Haapasalon esiintymään ympäri suuriruhtinaskunnan. Hänestä tuli eräs Suomen ensimmäisiä ellei ensimmäinen ammattimuusikko ja samalla julkisuuden henkilö. Hänen ajoituksensa oli sopiva.

Suomessa oli oiva aika kansallismielisyydelle ja yhteiskunnan ylemmällä kerroksella oli piilevä tarve löytää kansallisromantiikkaan sopiva esimerkillinen köyhä henkilö nälänhädän, kerjäläisten ja kulkulaisten kaudella: sopuisa, taitava ja nöyrä (Laitinen 1986). Tätä kuvaa vahvistavat osittain myös R.W. Ekmanin Haapasalosta maalaamat teokset (Ervamaa 1990). Kreeta Haapasalosta kehittyi ikoni ja kansallissymboli. Ennen kaikkea Haapasalo edisti esimerkillään valtavasti kotiseutunsa Perhonjokilaakson kanteleensoiton harrastusta ja arvostusta, minkä ansiosta se kenties on säilynyt näihin päiviin asti. Esimerkiksi Viljo Karvonen oli sitä mieltä, että miehet Perhonjokilaaksossa alkoivat soittaa kanteletta vasta Haapasalon esimerkin innoittamina (Tenhunen 2010, 259). Lisäksi kantele nousi tietoisuuteen kaikkialla Suomessa. (Laitinen 1990; Jalkanen 2010, 313-314.)

Ulkomusiikillisena valintaperusteena kappaleelle toimii tervapääskyjen kirkuna avoimesta ikkunasta musiikin taustalla. Tämä äärimmäisen kesäinen ääni on itselläni jäänyt mieleen erottamattomana osana Soittosalia.

Toivo Alaspään kanteleyhtye: Rahapolskat

trad.

KIÄ 2417 (1997)

Mestaripelemani Toivo Alaspään (1929-2007) soittotaipaleen alkupäästä olen jo jonkin verran kertonut Alaspään veljesten yhteydessä. Vuodesta 1953 lähtien Alaspää asui Helsingin seudulla ja Vantaalla, vaikka kesämökkipaikka säilyi Vetelissä mestarin koko eliniän. Toivo Alaspään kanteleyhtye syntyi Alaspään otettua vastaan opettajan pestin Sibelius-Akatemiassa. Yhtye toimi 1980-luvun lopulta mestarin kuolemaan asti. Näin suuri perinteisen tyylin kisällien ja mestarin muodostama yhtye on varmasti ainutlaatuinen. Yhtyeessä soitti sekä kansanmusiikki-, että taidelinjan opiskelijoita. Kuulostaa upealta, kun näin suuri määrä kanteleita soi yhdessä, ja se todistaa myös, että perinnetyyli ei ole katoamassa mihinkään. Polska edustaa pelimannimusiikin vanhempaa kerrostumaa. Kaikilla kantelepelimanneilla ei ole ohjelmistossaan lainkaan polskia.

Brelo: Seitti

säv. Eeva-Kaisa Kohonen

KIÄ 3423 (2006)

Brelo on 1990-luvulla Laukkosken nuorisoseuran alaisuudessa syntynyt pienkantelepainotteinen nuorten kanteleyhtye, joka säveltää ohjelmistonsa pääosin itse. Yhtye soittaa erikokoisia pienkanteleita, kotikanteleita ja koneistokanteleita. (Jalkanen 2010, 424.) Brelon omaleimainen tyyli monimutkaisine rytmeineen ja sävelkudoksineen edustaa hyvin kasvavaa fuusiopohjaista nykykansanmusiikkigenreä Suomessa. Kaikki kuulostaa hyvin luontevalta ja helpolta yhteen hitsautuneen, taitavan kokoonpanon käsissä.

Arnold Chiwalala & Topi Korhonen: Mbamba lama

säv. Arnold Chiwalala

KIÄ 2885 (2000)

Arnold Chiwalala on alun perin Tansaniasta kotoisin oleva kanteletaiteilija, joka on asunut Suomessa yli kymmenen vuotta. Ensikosketuksen kanteleeseen hän sai vuonna 1987 käydessään Suomessa ensimmäistä kertaa. (Tenhunen 2010, 307.) Hän soittaa 10-kielistä kantelettaan omalla tekniikallaan, jossa on vaikutteita tansanialaisista soittoperinteistä. Chiwalala soittaa usein omia sävellyksiään, jollainen *Mbamba lamakin* on. *Mbamba lama* on suomeksi *Vuoren huipulla*. Chiwalala on väitellyt Sibelius-Akatemiassa tohtoriksi kanteleen soitosta. Chiwalalan kanssa soittaa ja laulaa kitaristi Topi Korhonen. Yhtyeen nimeksi on sittemmin vakiintunut *Pole pole*. *Mbamba lama* kuvaa kanteleen sopeutumista mitä erilaisimpiin musiikkiympäristöihin.

Aulis Kivinen: Onnen kaipuusta (san. Eeli Kivinen) / **Nousevan auringon talo** (trad.)

KIÄ 3194 (1973)

Mestaripelemani Aulis Kivisen isä on mestarikansanlaulaja Eeli Kivinen, joka Auliksen tapaan soitti kanteletta pitkältä sivulta. Eeli Kivinen, jota myös Vimpelin Väinämöiseksi yleisesti kutsutaan, oli kanteleen fantastikko, itseoppinut taiteilija Jumalan armosta, jota vei suuri hurmio (Jalkanen 2010, 376). Suuri osa kappaleista syntyi rakkauden palosta, ylistyksenä ihanille naisille (Jalkanen 2010, 376). (Tuokko 1993.)

Poika on kehittänyt tyyliään eri suuntaan kuin isänsä, joka käytti kanteletta lähinnä laulun säestäjänä. Kivisten juuret ovat Vimpelissä, mutta Aulis muutti 1980-luvulla Alahärmään, jossa siitä pitäen on asunut. Kansansävelmien lisäksi Aulis Kivisen ohjelmistoon kuuluu runsaasti populaarimusiikkia ja ikivihreitä. (Tenhunen 2010, 267.) Tästä esimerkkinä on levyllä sikermän toinen puoli, *Nousevan auringon talo*, jonka Kivinen soittaa mielestäni todella taidokkaasti, kauniisti ja sielukkaasti. Kuten kappaleen muunnesävelistä kuulee, Kivisellä on käytössään koneistokantele, joka on harvinainen soitin pelimannille.

Sikermän ensimmäinen kappale on Eeli Kivisen ohjelmistosta. Eeli Kivinen vietti 1920-luvulla pari vuotta Kanadassa vaurastumisen toivossa. Vaurautta ei reissusta syntynyt, mutta lauluja kyllä. *Rakkauden kaipuusta* tai toiselta nimeltään *Rakkaani, tule vuorille* Kivinen sävelsi British Kolumbian vuoristossa ikävöidessään rakasta vaimoaan. (Tuokko 1993, 15.) Kappaleen lausuttu alku, joka Aulis Kivisen versiossakin kuullaan, on muunneltu Tagoren runosta (Tuokko 1993, 150). Tämä omaperäinen ja vahvatunnelmainen sikermä on omia henkilökohtaisia suosikkejani, vaikka ensin ajattelin sen olevan jopa liian erikoinen levyllä. Oli hienoa, että sain levyllä kappaleen, jossa on mukana sekä Eeli, että Aulis Kivistä.

Mauri & Heimo Peltoniemi: Takaisin kaipaamaan vanhaan kotiin

säv. James A. Bland san. Tapio Kullervo Lahtinen

KIÄ 415 (1973)

Kaustislainen Heimo Peltoniemi (1913-2007) oli paitsi hyvä pelimanni, myös kanteleen puuhamiehiä. Hän oli perustamassa Kanteleliittoa ja kirjoitti Kantelelehteä (Tenhunen 2010, 261). Laulajana kappaleessa toimii Heimo Peltoniemen sukulaismies Mauri, joka oli Juhonpojat-yhtyeen laulusolisti. Tämä vanhojen aikojen kaipuusta kertova, alkuperältään vanha amerikkalainen iskelmä on mielestäni oiva lopetus levyllä, joka on täynnä nostalgiaa.

5 POHDINTA

Kantelearteita-levyn oli tarkoitus esitellä Soittosalissa soitettua kantelemusiikkia mahdollisimman monipuolisesti ja kattavasti. Aikaa levyn kokoamiseen oli kuukausi. Näissä aikapuitteissa koen ylittäneeni tavoitteeseen hyvin. Jos aikaa olisi ollut enemmän, olisin kuunnellut laajemman otannan arkistomateriaalista ja kuunnellut ehkä jotkin nauhat karsintavaiheessa useampaan kertaan. Sain kuitenkin näinkin mielestäni hyvän kuvan Soittosalin kanteletarjonnasta. Näin ollen osasin arvioida levyllä tulevaa sisältöä melko asiantuntevasti. Asiassa auttoi perusteellinen pohjatyö ennen arkistonauhojen kuuntelemista, jonka perusteella karsimistyö jo ennen kuuntelemista oli suhteellisen helppo. Jälkikäteen ajateltuna Excel-ohjelman käytön täydellisempi osaaminen olisi voinut helpottaa ja nopeuttaa pohjatyön tekemistä.

Toivon, että Kantelearteita-levystä olisi hyötyä kansanmusiikin opiskelijoille ja ammattilaisille laajemmassa mittakaavassa. Arvelisin, että äänitteelle on kysyntää kanteleensoiton opetusmateriaalina, sillä tämän kaltaisia arkistomateriaalista koostettuja julkaisuja ei ole kovin monta. Kansansoittotyylejä on hankalaa, ellei miltei mahdotonta oppia nuotista, ja siksi autenttinen soittonäyte on oiva apuväline. Äänitteen avulla on helppo havainnollistaa esimerkiksi Perhonjokilaakson soittotyylejä ja esitellä soittajia. Levyltä on helppo myös itsenäisesti vertailla soittajien soittotyylejä ja saada hieman kuvaa kanteleensoitosta eri vuosikymmeninä. Levyvihkosessa on myös tietoja esiintyjistä, joiden avulla kuuntelija voi halutessaan jatkaa tutkimusta itseään kiinnostavista esiintyjistä. On hienoa, että levysarjaa jatketaan, sillä muidenkin kansansoitinten soittajilla ja opettajilla on varmasti tarvetta tällaiselle oppimateriaalille.

Opin paljon uutta itselleni jo ennestään tutuista - ja varsinkin tuntemattomista - pelimanneista opinnäytetyön ja opinnäytetyöraportin työstämisen aikana. Pidän tätä tietämystä hyvin arvokkaana. Vaikka jo ennen opiskeluaikaani Centria ammattikorkeakoulussa olen arvostanut perinnettä, on kunnioitukseni opintojeni edetessä vain kasvanut. Ennenkin arvostin pelimannimusiikkia, mutta kappaleet ja esiintyjät kuulostivat minusta kovin samankaltaisilta, ja väsyin kuuntelemiseen pian. Olen oppinut pikkuhiljaa ymmärtämään pelimannimusiikin hienovaraista estetiikkaa yhä paremmin, erityisesti mestaripelimanni Erkki Lassilan opissa ollessani. Kantelearteita-levy

koostaessani tuota tietopohjaa tarvittiin, ja äänitteen toimittaminen vielä syvensi ja monipuolisti ymmärtämystäni.

LÄHTEET

Asplund, Anneli, Hoppu, Petri, Laitinen, Heikki, Leisiö, Timo, Saha, Hannu, Westerholm, Simo. 2006. *Kansanmusiikki*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Dahlblom, Kari. 2011. Eino Tulikari ja Perhonjokilaakson kansanmusiikki. Aho, Marko (toim.). *Tulikarin nuottikirja*. Kaustinen: Kansanmusiikki-instituutti. s. 6-25.

Ervamaa, Jukka. 1990. Kreetta Haapasalo R.W. Ekmanin taiteessa. Kreetta Haapasalo. *Ikoni ja ihminen*. toim. Kolehmainen, Ilkka ja Valo, Vesa-Tapio. Kaustinen: Kansanmusiikki-instituutti. s. 89-102.

Jalkanen, Pekka. 2010. *Kantelemusiikki*. Kantele. toim. Blomster, Risto. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura. s.311-432.

Kansanmusiikki-instituutti. 2013. *Suomalainen pelimannimusiikki*. Mestaripeleimannit. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.kansanmusiikki-instituutti.fi/pelimannimusiikki/mestaripeleimannit.html>. Luettu 8.5.2013.

Kolehmainen, Ilkka (toim.). useita tekijöitä. 1992a. *Mestaripeleimannit*. Kaustinen: Kansanmusiikki-instituutti.

Kolehmainen, Ilkka. 1992b. Eeli Kivinen. *Mestaripeleimannit*. toim. Kolehmainen, Ilkka. Kaustinen: Kansanmusiikki-instituutti. s. 83-87.

Laitinen, Heikki. 1975. Perhonjokilaakson soittotyylit. Julkaistu alun perin julkaisussa *Kansanmusiikki*. 1975. s. 16-23. Laitinen, Heikki. 2003. Joutsenlahti, Riitta-Liisa ja Tolvanen, Hannu (toim.). *Iski sieluihin salama*. Kirjoituksia musiikista. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. s. 15-22.

Laitinen, Heikki. 1980. Karjalainen kanteleensoittotyylit. Julkaistu alun perin julkaisussa *Kansanmusiikki*. 1980. s. 43-54. Laitinen, Heikki. 2003. Joutsenlahti, Riitta-Liisa ja Tolvanen, Hannu (toim.). *Iski sieluihin salama*. Kirjoituksia musiikista. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. s. 143- 163.

Laitinen, Heikki. 1981. Erkki Ala-Könni – Tallentaja, tutkija. Julkaistu alun perin julkaisussa *Kansanmusiikki*. 1981: 1. s. 26-33. Laitinen, Heikki. 2003. Joutsenlahti, Riitta-Liisa ja Tolvanen, Hannu (toim.). *Iski sieluihin salama*. Kirjoituksia musiikista. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. s. 165-175.

Laitinen, Heikki. 1982. Talonpoikaisuuden suuri murros. Julkaistu alun perin julkaisussa *Musiikkikulttuurin murros teollistumisajan Suomessa*. Kurkela, Vesaja Valkeila, Riitta (toim.). Jyväskylä. 1982. s. 117-129. Laitinen, Heikki. 2003. Joutsenlahti, Riitta-Liisa ja Tolvanen, Hannu (toim.). *Iski sieluihin salama*. Kirjoituksia musiikista. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. s. 177-188.

Laitinen, Heikki. 1986. Surullista, köyhää ja nöyrää. Musiikillisen kansa-kuvan syntyvaiheita ja seurauksia. Julkaistu alun perin julkaisussa *Musiikin suunta*. 1986: 3. s. 39-46. Laitinen, Heikki. 2003. Joutsenlahti, Riitta-Liisa ja Tolvanen, Hannu (toim.). *Iski sieluihin salama*. Kirjoituksia musiikista. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. s. 189- 197.

Laitinen, Heikki. 1988. Mitä on paikallisuus. Julkaistu alun perin julkaisussa *Musiikin suunta*. 1988: 1. s. 4-21. Laitinen, Heikki. 2003. Joutsenlahti, Riitta-Liisa ja Tolvanen, Hannu (toim.). *Iski sieluihin salama*. Kirjoituksia musiikista. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. s. 199-216.

Laitinen Heikki. 1989. Suomalaisen kansanmusiikkiliikkeen taustasta ja luonteesta. Julkaistu alun perin julkaisussa *Kansanmusiikki*. 1989: 2. s. 14-17. esitelmä *The Folk Music Revival –symposiumissa Kaustisella 4.4.1989*. Laitinen, Heikki. 2003. Joutsenlahti, Riitta-Liisa ja Tolvanen, Hannu (toim.). *Iski sieluihin salama*. Kirjoituksia musiikista. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. s. 217-223.

Laitinen, Heikki. 1990. Torpparinvaimo Greeta Haapasalon matkat kautta koko Suomen suuriruhtinaskunnan ja aina Pietariin ja Tukholmaan saakka. Kreetta Haapasalo. *Ikoni ja ihminen*. toim. Kolehmainen, Ilkka ja Valo, Vesa-Tapio. Kaustinen: Kansanmusiikki-instituutti. s. 5-65.

Laitinen, Heikki. 2010. Rakas tunnettu kantele. *Kantele*. toim. Blomster, Risto. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura. s. 11-167.

Lassila, Erkki. 12.4.2013. Henkilökohtainen tiedonanto.

Mäkelä, Voitto. 1992. Lauri Kahilainen. *Mestaripelimannit*. toim. Kolehmainen, Ilkka. Kaustinen: Kansanmusiikki-instituutti. s. 68-71.

Määttä, Viljo S. 2005. Kaustisella kivetkin soi. Toimintaa ja tapahtumia festivaalivuosien varrelta 1968-2002. Kaustinen: Kansanmusiikki-instituutti

Saha, Hannu. 1992a. Erkki Lassila. Mestaripeleimannit. toim. Kolehmainen, Ilkka. Kaustinen: Kansanmusiikki-instituutti. s. 106-109.

Saha, Hannu. 1992b. Sulo ja Toivo Alaspää. Mestaripeleimannit. toim. Kolehmainen, Ilkka. s. 14-19.

Saha, Hannu. 1992c. Viljo Karvonen. Mestaripeleimannit. toim. Kolehmainen, Ilkka. Kaustinen: Kansanmusiikki-instituutti. s. 76-79.

Saha, Hannu. 1996. Kansanmusiikin tyyli ja muuntelu. Kaustinen: Kansanmusiikki-instituutti.

Tenhunen, Anna-Liisa. 2010. Kanteleen suuri nousu. Kantele. toim. Blomster, Risto. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura. s. 171-309.

Tuokko, Ritva (toim.). 1993. Vimpelin Väinämöinen. Vimpeli-seura, Vimpelin kunta, Kansanmusiikki-instituutti, Järviseutu-seura.

SOITTOSALI VOL 1: KANTELEAARTEITA

KICD 114

SOITTOSALI VOL 1: KANTELEAARTEITA

01	ARI FINN & LAURI KAHILAINEN <i>Kanteleelle</i>	3:45	12	OSKARI JA KAUNO LUMPPIO <i>Lumppion Matin valssi</i>	2:29
02	OTTO HOTAKAINEN & VILO KARVONEN <i>Pari polkkaa</i>	2:50	13	VOITTO ISOSAARI <i>Asialan polkain jenkka</i>	1:57
03	HALSUAN KANTELEYHTYE <i>Halsuan valssi</i>	2:23	14	EINO TULIKARI <i>Polkan siruja</i>	1:23
04	JAAKKO JA TYTTI-LEENA LAASANEN <i>Kainulainen polkka</i>	1:14	15	KARJALAINEN KANTELEYHTYE <i>Karjalan kunnalla</i>	3:19
05	TAPIO PILO <i>Joki</i>	2:08	16	TAITO KARHULAHTI <i>Setä-Hermannin valssi</i>	1:51
06	ALASPÄÄN VELJEKSET <i>Haaveiden pursi</i>	3:45	17	AILA RAUHALA <i>Kreeta Haapasalon viimeinen laulu</i>	1:34
07	ERKKI LASSILA & SAMULI PELTTARI <i>Riian Aleksin sottiisi</i>	2:28	18	TOIVO ALASPÄÄN KANTELEYHTYE <i>Rahapölskat</i>	2:37
08	EERO PHLAINEN <i>Humppanpölli-polkka</i>	1:19	19	BRELO <i>Seitti</i>	3:31
09	TUOMAS KATAJA & TOINI TIRILÄ <i>Louhen ylistys</i>	2:35	20	ARNOLD CHIWALALA & TOPI KORHONEN <i>Mbamba lama</i>	4:15
10	ILONA PORMAN KANTELEYHTYE <i>Rannalla kasvaa tuuhea koivu</i>	1:41	21	AULIS KIVINEN <i>Onnen kaipuusta / Nousevan auringon talo</i>	4:28
11	MARTTI SALO <i>Inarimmaa</i>	3:00	22	MAURI JA HEIMO PELTONIEMI <i>Takaisin kaipaen vanhaan kotiin</i>	4:45

KANSANMUSIIKKI-INSTITUUTIN ÄÄNILEVYJÄ 114
WWW.KANSANMUSIIKKI-INSTITUUTTI.FI

6 417928 011416